

การอนุรักษ์ป่าสะอ้าด (ไพรยะอ้าด) แบบมีส่วนร่วมตามหลักภูมิวัฒนธรรม
ชุมชนชายแดนไทยและกัมพูชา

Conservation of Saas forest (Phraisaas) with participation
According to the Geo-Cultural landscape principle Thai and
Cambodian border communities

อิทธิวัตร ศรีสมบัติ¹ และบุญ สลู้ด²
Ittiwat Srisombat¹ and Bun Saluth²

Received : July 18, 2019; Revised : September 25, 2019; Accepted : September 27, 2019

บทคัดย่อ (Abstract)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิธีการอนุรักษ์ป่าแบบมีส่วนร่วมตามหลักภูมิวัฒนธรรมชุมชนและเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและอุปสรรคในการอนุรักษ์ป่าสะอ้าด (ไพรยะอ้าด) แบบมีส่วนร่วมตามหลักภูมิวัฒนธรรมชุมชนชายแดนไทยและกัมพูชา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและประชาชน จำนวน 30 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์และการสังเกตวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความและสร้างข้อสรุป ผลการวิจัยพบว่า

1. ภูมิวัฒนธรรมต่อการอนุรักษ์ป่าแบบมีส่วนร่วมชุมชนชายแดนไทยและกัมพูชา โดยการพระสงฆ์ชาวบ้าน เยาวชน หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าโดยยึดประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตการใช้ประโยชน์ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมตามหลักภูมิวัฒนธรรมประกอบไปด้วยลักษณะภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน เหตุการณ์การต่อสู้ ความเชื่อและศาสนา จิตสาธารณะและวิกฤตทางสังคมกับป่าและการสร้างเครือข่ายร่วมกับคนภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์; Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University, Thailand; e-mail : ittiwat168168@gmail.com

²เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี ประเทศกัมพูชา, Provincial primate Odor Mean Chey, Cambodia.

2. วิธีการการอนุรักษ์ป่า พระสงฆ์เป็นผู้นำการเรียนรู้และอนุรักษ์ป่า ใช้วิธีบวชป่า กำหนดเขตอุทยาน ขุดคูคันดินรอบเขตป่า ขุดลอกห้วยและหนองน้ำในป่า ทอดผ้าป่าต้นไม้ เข้าค่ายเยาวชนรักษูป่ากิจกรรมทำบุญทุกวันพระกิจกรรมการติดป้ายให้สติหรือต้นไม้พูดได้ จัดเวรยามในการป้องกันรักษาป่า ทำลายเครื่องมือดักจับสัตว์ทั้งบนบกและในหนองน้ำ ประสานขอรับความช่วยเหลือเครื่องมือและเทคโนโลยีที่ทันสมัยจากองค์กรเอกชนและประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชนในประเทศและต่างประเทศ

3. ปัจจัยที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่า พระสงฆ์เป็นแกนนำชาวบ้าน มีกรรมการหมู่บ้านและหน่วยงานราชการสนับสนุนเป็นปัจจัยส่งเสริม ส่วนที่เป็นอุปสรรคคือขาดผู้นำชาวบ้านที่กล้าอาสาเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ป่าและขาดงบประมาณในการดำเนินงาน แนวทางในที่ดีควรส่งเสริมให้คนทั้งประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าอย่างชัดเจน เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักและร่วมมือกันรักษาป่าให้เป็นห้องเรียนป่าธรรมชาติ

คำสำคัญ (Keywords) : การอนุรักษ์ป่า, แบบมีส่วนร่วม, หลักภูมิวัฒนธรรม, ชุมชนชายแดน

Abstract

The purpose of this research is to study To study participatory forest conservation methods according to the community cultural landscape principles and to study the factors that promote and obstacles in forest conservation (Pa Raya Saad) participatory model based on the principles of cultural landscape, Thai border communities and Cambodia By using participatory action research The group of key informants includes 30 monks, community leaders, local wisdom and people. Tools for data collection Interview and observation Analyze and synthesize data by interpreting and creating conclusions. The research found that

1. Cultural landscape for forest conservation with participation in the Thai and Cambodian border communities By monks, villagers, youth, government agencies and private organizations Together in the conservation of forests by taking advantage of the future Settlement history Battle event Faith and religion Public mind and social crisis with the forest and networking with people outside the community, both government and non-government organizations

2. Forest conservation methods Monks are leaders in learning and conserving forests, ordination of forests. Determination of the sanctuary area, digging the ditches around the forest area Dredging creeks and swamps in the forest The forest Entering a forest conservation camp Daily merit making activities Activity for labeling consciousness or talking trees Arranging guard duty for forest protection Destruction of traps, both on land and in swamps Coordinating, requesting assistance, cutting-edge tools and technology from private organizations and public relations through domestic and international mass media

3. Factors that promote forest conservation Monks are the mainstay of the villagers. There are village directors and government agencies supporting as a supporting factor. The obstacle is the lack of villagers who dare to volunteer to be a leader in forest conservation and lack of budget Good practice guidelines Should encourage the whole country to participate in forest conservation clearly To allow the community to realize and cooperate to preserve the forest as a classroom and tourist attraction to study nature

Keywords : Forest conservation, Participatory, Principles of cultural landscape, Border community

บทนำ (Introduction)

กว่า 7 ปีที่ผ่านมาผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาชุมชนตามแนวชายแดนเทือกเขาพนมดงรัก ราชอาณาจักรกัมพูชา ตามคำบอกเล่าของหมอช้างชาวกูยสุรินทร์ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับช้างสุรินทร์ พบว่า ป่าสะอ้าน (ไพรสะอ้าน) เป็นชื่อป่าคล่องช้างในอดีตของหมอช้างชาวกูยสุรินทร์ มีบริเวณครอบคลุมจังหวัดอุดร มีชัยและจังหวัดเสียมเรียบ ประมาณกว่า 50,000 ไร่ ในปัจจุบัน ย้อนไปในอดีตก่อน พ.ศ. 2503 หมอช้างชาวกูยสุรินทร์ เดินทางไปจับช้างป่าในช่วงฤดูปลายฝนต้นหนาว เป็นช่วงที่เหมาะสมที่สุดเพราะต้นไม้ ใบหญ้าที่เป็นอาหารช้างกำลังเติบโตงดงาม ตลอดจนมีน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับช้างป่าออกหากิน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าโปร่งสะดวกกับการไล่จับช้างป่าจึงเป็นป่าคล่องช้างที่หมอช้างชาวกูยสุรินทร์เลือกที่จะมาคล่องช้างป่า โดยเส้นทางสำคัญที่ใช้เดินทางไปจับช้างป่าในพื้นที่กัมพูชา 3 เส้นทางคือ

เส้นทางที่ 1 เส้นทางที่มุ่งไปสู่ช่องจอม บริเวณอำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ โดยผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้ จากบ้านตากกลาง บ้านกะโพ ผ่านบ้านอาคุณ บ้านผาง บ้านกระหาด บ้านขาม บ้านโคกขมิ้น บ้านจอมพระ บ้านบึก บ้านสวน บ้านตากแดด บ้านตาถูก บ้านเมืองที่ บ้านราม บ้านแซะกระบาล บ้านทับกระปือ บ้านลำตวน บ้านมะลูลูจุง บ้านแยง บ้านสะกาด บ้านกระเทียม บ้านปรือ ช่องจอม-โอรสเมืงต์ ประมาณ 30 กิโลเมตรเข้าสู่เขตพื้นที่ป่าสะอ้าด

เส้นทางที่ 2 เส้นทางที่มุ่งไปสู่ช่องจิวมะเต๊ะ (ช่องพริก) หรือช่องตาตุ่ม บริเวณอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ โดยผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้ จากบ้านตากกลาง บ้านกะโพ ผ่านบ้านอาคุณ ผ่านบ้านผาง บ้านกระหาด บ้านขาม บ้านโคกขมิ้น บ้านจอมพระ บ้านบึง บ้านสวน บ้านตากแดด บ้านเมืองที่ บ้านราม บ้านแซะกระบาล บ้านทับกระปือ บ้านลำตวน บ้านมะลูลูจุง บ้านแยง บ้านโคกไทร บ้านขนาดมอญ บ้านปวงตึก บ้านคณา บ้านตาตุ่ม บ้านกะลอ ช่องจิวมะเต๊ะ (ช่องพริก) ประมาณ 25 กิโลเมตร เข้าสู่เขตพื้นที่ป่าสะอ้าด

เส้นทางที่ 3 เส้นทางที่มุ่งไปสู่ช่องสะง่า บริเวณอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ดังนี้ จากบ้านตากกลาง บ้านกระโพ ผ่านบ้านอาคุณ บ้านผาง บ้านกระหาด บ้านขาม บ้านโคกขมิ้น บ้านจอมพระ บ้านบุแกรง บ้านแตล บ้านระแงง บ้านณรงค์ บ้านขอนแก่น บ้านสังขะ บ้านนาสวน บ้านแซะไพร ช่องสะง่า ประมาณ 20 กิโลเมตร เข้าสู่เขตพื้นที่ป่าสะอ้าด (Assadang Chomdee et al, 2013 : 159)

ป่าสะอ้าดหรือไพรชะอ้าด มีความหมายว่า ป่าที่มีความสวยงามอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่านานาชนิด ป่าไม้ที่หลากหลาย หนองน้ำที่สัตว์น้ำและสัตว์ป่าได้ดื่มกิน จึงเป็นป่าที่รู้จักของหมอช้างชาวกุสุมาลย์เป็นอย่างดีว่าช้างป่าบริเวณนี้มีมากมาย เมื่อปี พ.ศ. 2518 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในกัมพูชาพลัดเปลี่ยนผู้นำและมีการต่อสู้เพื่อแต่ละกลุ่มการเมือง ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่า ถูกเปลี่ยนมาเป็นสินค้าเพื่อนำรายได้ส่วนหนึ่งมาซื้อเสบียงและอาหาร ข้อมูลที่มหาวิทยาลัยแมรีแลนด์และ Global Forest Watch ของสถาบันทรัพยากรโลก (World Resources Institute) จากดาวเทียมแลนด์แซท พบว่า กัมพูชาเป็นประเทศที่มีอัตราการทำลายป่าไม้เร็วที่สุดในโลกอย่างชัดเจนระหว่างปี พ.ศ. 2544 และปี พ.ศ. 2547 อัตราการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ต่อปีในกัมพูชาเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.4

อย่างไรก็ตามเมื่อได้เข้าไปศึกษาชุมชนที่ตั้งอยู่รายรอบป่าสะอ้าดซึ่งเป็นป่าอนุรักษ์ของกัมพูชาอีกแห่งหนึ่ง พบว่าชาวบ้านยังมีแนวความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีหรือไสยศาสตร์ ความลึกลับที่อยู่ในป่า ใครล่วงล้ำเข้าไปหรือนำสิ่งของออกมาจากป่ามักจะมีอันเป็นไป เจ็บไข้หรือเป็นอันตรายถึงชีวิตได้ การเคารพต้นไม้ใหญ่ยังปรากฏให้เห็น แนวความคิดความเชื่อดังกล่าวได้รับ

อิทธิพลจากพราหมณ์ ที่มีเทพเป็นผู้ปกครองรักษาราชธรรมชาติและพุทธศาสนา พระอาจารย์บุญ สุลัด (Bun Slut) เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นพระนักอนุรักษ์คอยให้การอบรมสั่งสอนให้ชาวบ้าน เห็นประโยชน์ของป่า ได้สร้างสำนักสงฆ์ในป่า เพื่อให้พระสงฆ์เป็นผู้รักษาป่า จาก 10,00 ไร่ ปัจจุบัน รัฐบาลได้มอบพื้นที่ จำนวน 50,000 ไร่และเครื่องจักร เช่น รถแบ็คโฮ รถยนต์และกล้องบันทึกภาพ ภาพวิดีโอ เป็นต้น ความเป็นพระสงฆ์และมีสำนักสงฆ์สร้างขึ้นในป่า ทำให้ป่ากลับคืนมาคงสภาพ ความอุดมสมบูรณ์ตามระบบนิเวศน์มากขึ้น คำสอนตามศีลข้อที่ 1 ห้ามมิให้ฆ่าสัตว์มีพื้นฐานจิตที่มีความกรุณาปรานีให้แก่ชาวบ้านได้รู้เห็นและปฏิบัติ พระสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการช่วยทำให้เกิด การอนุรักษ์ป่าสะอาด ส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกันหวงแหนป่าเห็นคุณค่า

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการอนุรักษ์ป่าสะอาด (ไพรสะอาด) แบบมีส่วนร่วมตามหลักภูมิวัฒนธรรมชุมชนชายแดนไทยและกัมพูชา โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับภูมิ วัฒนธรรมให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงอยู่กับป่าอาศัยฐานคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องกับฐานทรัพยากรของตนเอง โดยมีพระสงฆ์ หน่วยงาน ของรัฐและนักเรียนสนับสนุน รวมตัวเพื่ออนุรักษ์ป่าอย่างมีเอกลักษณ์เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีทั้งคน และป่าโดยอาศัยความรู้ ภูมิปัญญาพร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนชายแดนกัมพูชาและไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาวิธีการอนุรักษ์ป่าแบบมีส่วนร่วมตามหลักภูมิวัฒนธรรมชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและอุปสรรคในการอนุรักษ์ป่าชุมชนชายแดนไทยและกัมพูชา

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการเก็บ รวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field study) โดยได้กำหนดวิธีการและขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

1. กิจกรรมการสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมและการใช้ ประโยชน์จากปัสะอาดตามลักษณะภูมิวัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจต่อชุมชนเกี่ยวกับการวิจัยเชิง ปฏิบัติการอย่างมี ส่วนรวม เพื่อสืบค้นข้อมูลด้านภูมิวัฒนธรรมชุมชนและเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ค นหาลักษณะการใช้ ประโยชน์จากปัสะอาด ด้วยเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เทคนิคการใช้แผนที่และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation)

2. ผู้วิจัยเข้าหาแกนนำในการอนุรักษ์ป่าสะอ้าย คือ พระสงฆ์ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี เพื่อสร้างความคุ้นเคยและกระชับความสัมพันธ์ที่ดีสร้างความเข้าใจและสังเกตการณ์ทั้งมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม สืบค้นหาข้อมูลภูมิวัฒนธรรมวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน

3. ค้นหาลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่า ด้วยการจัดเวทีสนทนากลุ่ม ในการดำเนินการตามกิจกรรมนี้เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ กระบวนการและขั้นตอนที่ตั้งไว้ จัดเวทีสนทนากลุ่ม ๆ ละ 8-13 คน ณ ห้องประชุมวิทยาลัยสุนทรธรรมิชัย จำนวน 3 ครั้งและที่ศาลาสถาบันสงฆ์ป่าสะอ้าย จำนวน 3 ครั้ง

4. การนำเสนองานวิจัย ข้อมูลจากการบันทึกสนาม (Field Note) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลจากบุคคล เวลา และสถานที่ ทั้งภาพถ่าย บันทึกเสียง ในการได้มาซึ่งข้อมูล วิเคราะห์จัดกลุ่มข้อมูลและจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามความสัมพันธ์อย่างมีเหตุผล (Logical Relation) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา พร้อมสังเคราะห์เป็นภาพรวมด้วยการตีความ (Interpretation) และนำเสนองานวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย (Research Results)

ภูมิวัฒนธรรมการใช้ประโยชน์จากป่าและเชื่อมโยงปัจจัยหรือเงื่อนไขด้านภูมิวัฒนธรรมต่อการอนุรักษ์ป่าสะอ้าย (ไพร่ชะอ้าย) แบบมีส่วนร่วมตามหลักภูมิวัฒนธรรมชุมชนชายแดนไทยและกัมพูชา พบว่า

สถานการณ์ทั่วไปของป่าในประเทศกัมพูชา ปี พ.ศ.2542 จากนักวิทยาศาสตร์จากมหาวิทยาลัยแมรีแลนด์และ Global Forest Watch ของสถาบันทรัพยากรโลก (World Resources Institute) ใช้ข้อมูลจากดาวเทียมแลนด์แซท เพื่อติดตามอัตราการสูญเสียป่าไม้ในระดับโลก พบว่า กัมพูชาเป็นหนึ่งในหลายประเทศที่มีอัตราการทำลายป่าไม้เร็วที่สุดในโลก ระหว่างปี พ.ศ. 2544 และ 2547 อัตราการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ต่อปีกัมพูชาเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.4 หรืออีกนัยหนึ่ง กัมพูชาสูญเสียป่าไม้รวมกัน 14,400 ตารางกิโลเมตร (Thomson Reuters. March, 2003 : 6) การสูญเสียส่วนมากเกิดขึ้นในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปิดเผยให้เห็นถึงขอบเขตของการทำลายป่าไม้ การทำลายป่าเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของกัมพูชา ทั้งนี้ กัมพูชาเป็นประเทศหนึ่งที่มีอัตราการสูญเสียป่าไม้สูงมาก โดยเป็นอันดับสามของโลกรองจากไนจีเรียและเวียดนาม ตามรายงานของอาหารและเกษตรกรรมขององค์การสหประชาชาติใน พ.ศ.

2548(Butler, Rhett A., 2005 : 2) พื้นที่ป่าของกัมพูชาลดลงเรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง จากกว่า 70% ใน พ.ศ. 2513 เหลือ 3.1% ใน พ.ศ. 2550 สูญเสียพื้นที่ป่าของกัมพูชาอยู่ในระดับอันตราย ใน ภาพรวม กัมพูชามีพื้นที่ป่าปฐมภูมิ 25,000 ตารางกิโลเมตรใน พ.ศ. 2533 จนน้อยกว่า 3,220 ตารางกิโลเมตรใน พ.ศ. 2537 (Thomson Reuters. March, 2003 : 6) พื้นที่ป่าไม้ของกัมพูชาได้ เริ่มลดลงอย่างน่าเป็นห่วงจากอัตราการตัดไม้ทำลายป่าสูงถึง 300,000 เฮกตาร์ต่อปี เพื่อทำการค้า และนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับหุงต้มในครัวเรือน นอกจากนั้นช่วงเดือน มกราคม-ตุลาคม 2535 ไทยนำเข้าไม้ซุงจากเขมรถึงเกือบ 1.6 แสนลูกบาศก์เมตร และไม้แปรรูปอีกเกือบ 3,500 ลูกบาศก์ เมตร รายได้จากการให้สัมปทานเหล่านี้เป็นที่มาของการเสริมสร้างอาวุธยุทโธปกรณ์ของกองกำลัง ฝายต่อต้านรัฐบาลเพื่อรบกับรัฐบาลกรุงพนมเปญหลังเลือกตั้ง (Puangthong Pawakapan, 2013 : 100-102)

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ป่าสะอ๊าด เป็นพื้นที่ราบลุ่มสลับเนินเขาเตี้ยๆ สลับหนองน้ำตาม ธรรมชาติ โดยแบ่งแนวเขตระหว่างจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดสกลนคร พื้นที่บริเวณโดยรอบป่า มี ชุมชนอาศัยอยู่พื้นที่ทำกินอยู่บนที่ลุ่มและบางสวนก็อยู่เชิงเขาพนมกุเลน เป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการ อุปโภคและบริโภค สภาพดิน เป็นดินร่วนปนทราย ดินกรวดและดินลูกรัง ซึ่งแตกต่างกันไปตามแต ละภูมิภาคและประเทศและลักษณะพรรณไม มีพื้นที่ป่าเป็นสวนใหญ่ ป่าเต็งรังผสมกับป่าเบญจพรรณ พันธุ์ ไม้ที่สำคัญคือ สัก เต็ง รัง ยาง พลอง ประดู่ป่า แดง ตะคร้อ เปนต้น ลักษณะดิน น้ำ ป่าสะอ๊าด มี สิ่งมีชีวิตโดยธรรมชาติอาศัยอยู่คล้ายคำบอกเล่าของหมอช้างชาวกูยสุรินทร์ที่ออกคล้องช้างป่า บริเวณนี้ว่า “ป่าสะอ๊าดมีความอุดมสมบูรณ์มาก ช้างป่ามีจำนวนหลายพันตัวอยู่กันเป็นโขลง จะลง มากินน้ำตามห้วยหนองที่มีในป่าเป็นประจำ นอกจากช้างป่าแล้วสัตว์ป่าอื่นๆมีจำนวนมากมายหลาย พันธุ์เช่นกัน” สัตว์ป่าได้อาศัยธรรมชาติตั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งที่เป็นประโยชน์ในส่วนที่เป็นพรรณ พืช เช่น ไม้กินได้ (พืชผักป่า ผลไม้ป่าและสมุนไพร) ไม้เชื้อเพลิง (ไม้ฟืน ถ่าน) ไม้ใช้สอย (เนื้อไม้เพื่อ สร้างบ้านเรือน เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร เครื่องเรือน ที่อยู่อาศัย) เส้นใย (เถาวัลย์) สมุนไพร นานาชนิดกำจัดแมลง และในส่วนที่ไม่ใช่พืช เช่น เห็ดป่า สัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ และใช้พื้นที่ป่าเป็น แหล่งเลี้ยงสัตว์ในฤดูทำการเกษตร รวมถึงยังสร้างอาชีพขายของป่าให้คนในชุมชนได้อีกด้วย ตลอดจนเป็นแหล่งต้นน้ำที่เขพนมกุเลนมีน้ำตกไหลลงมาจากภูเขาตลอดปี ป้องกันบรรเทาภัยพิบัติ ทางธรรมชาติแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและท่องเที่ยวของชุมชน แหล่งรวมทรัพยากร ดิน น้ำ อากาศ และสัตว์ป่าให้มีความสมดุล ป่าสะอ๊าดยังช่วยให้เป็นแหล่งรวมจิตใจของชุมชนในมิติทางด้านสังคม วัฒนธรรมและจิตวิญญาณ

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ชุมชนโดยรอบป่าสะอ้านเป็นชุมชนเกิดใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2522 – 2523 เริ่มมีการอพยพกันมาจากเมืองต่าง ๆ จากนโยบายทางการเมืองที่พึ่งผ่านวิกฤติ พื้นที่บริเวณชายแดนกัมพูชาด้านทิศเหนือของประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ของเขมรแดงที่กลับจากพักพิงในศูนย์อพยพต่าง ๆ จากประเทศไทย เมื่อกลับไปยังบ้านของตนแล้วพบว่ามีคนอื่นได้เข้ามาอาศัยในบ้านแล้ว จึงไม่สามารถกลับไปถิ่นเดิมของตนได้ บางคนอพยพมาจากต่างจังหวัด เช่น ไพลิน กัมปงทม สวายเรียง กำปงสวาย เป็นต้น อาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มๆ 20-50 ครอบครัวและอยู่ไม่ห่างจากหนองน้ำ มีบางชุมชนสวนตั้งอยู่บริเวณใกล้ๆเชิงเขา ประกอบกับเพื่อความปลอดภัยจึงอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มเขมรแดงด้วยกัน ซึ่งมีพื้นที่บริเวณชายแดนกัมพูชาตั้งแต่พื้นที่จังหวัดพระวิหารและจังหวัดอุดรธานี เมื่อมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแล้วได้ใช้ชีวิตดั้งเดิมผสมผสานกับชุมชนและป่า ใช้ไม้ที่มีอยู่ในป่ามาสร้างบ้าน เป็นบ้านชั้นเดียวก่อนต่อมาจึงยกบ้านเป็นสองชั้นใต้ถุนโล่งวัสดุส่วนใหญ่ใช้ไม้ มีเพียงสวนน้อยที่ใช้ปูนซีเมนต์หรือแบบผสมผสานกันทั้งไม้และปูนซีเมนต์ ในบริเวณหลังและข้างตัวบ้านมียุ่งข้าว เพื่อเก็บข้าวไว้บริโภครอบ ๆ บริเวณบ้านมีพืชสวนครัว พืชอาหาร พืชสมุนไพรและไม้ผล ตามพื้นที่บริเวณนี้ ชาวบ้านได้อาศัยและใช้ประโยชน์จากป่าเพราะเป็นหมู่บ้านติดกับแนวชายป่าทั้งสี่พื้นที่ทำการเกษตร ทำนา ทำไร่ ปลูกผัก จะอยู่ติดออกมาจากชายป่า จึงทำให้พืชผลที่ปลูกถูกสัตว์ป่าออกมากินพืชที่ปลูกบริเวณชายป่าเป็นประจำ ชาวบ้านจึงทำการจับสัตว์เพื่อเป็นอาหารและจำหน่ายในตลาดเป็นอาชีพ

เหตุการณ์การต่อสู้และการปกครอง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านทำให้ทราบว่า ช่วงปี พ.ศ.2521 – 2522 ชาวบ้านพากันหลบหนีภัยสงคราม อาศัยอยู่ที่วัดที่อำเภอสำโรงในปัจจุบัน อาศัยแหล่งน้ำในการอุปโภคและบริโภค อาศัยจับปลาในหนองน้ำเป็นอาหาร ตกเย็นต้องรีบเข้านอนในศาลาวัดอยู่ติดกับปราสาทขอมโบราณเก่าแก่ ชาวบ้านได้อาศัยและเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของปราสาท ที่ทำให้พวกตนรอดตายจากกระเบิดที่ถูกยิงมาจากฝ่ายตรงข้ามหลายต่อหลายครั้งที่ถูกระเบิดนานาชนิดถูกยิงเข้ามาในบริเวณวัด แต่ถูกระเบิดเหล่านั้นไม่ระเบิดขณะเดียวกันชาวบ้านได้สวดมนต์และขอให้เทพเทวดาประจำปราสาทได้ช่วยปกป้องรักษาให้อยู่รอดปลอดภัย ปัจจุบันได้สร้างโบสถ์ที่องค์ปราสาทขอมโบราณไว้เนื่องจากมีคนมาขุดเจาะหาสมบัติมีค่าบริเวณโดยรอบปราสาทเพื่อป้องกันการขุดขโมยสิ่งของอันมีค่าได้ปราสาทชาวบ้านจึงพร้อมใจกันสร้างโบสถ์ที่องค์ปราสาทไว้ มีเพียงตำนานเล่าขานให้ลูกหลานรุ่นหลังได้เคารพกราบไว้ (Sat Veasna, 2018) อีกกรณีหนึ่งสำนักสงฆ์จึงพนม พื้นที่ชุมชนเชิงเขาภูเขาวนมนดงรักเหนือสุดของกัมพูชารอดพ้นจากสงครามด้วยความศรัทธา ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของปราสาทขอมโบราณที่หักพังลงมาเหลือเพียงฐานศิ่วลึงค์ ซึ่งปัจจุบันเป็นจอมปลวกขนาดใหญ่ชาวบ้านได้สร้างศาลาขนาดใหญ่ครอบจอมปลวกและเป็น

สถานที่ปฏิบัติธรรม ในภาวะที่เกิดสงคราม ปีพ.ศ. 2522-2523 สถานที่แห่งนี้ชาวบ้านเล่าว่าระหว่าง การต่อสู้กันของกองกำลังทหารฝ่ายตรงข้าม ได้ยิงปืนและระเบิดนานาชนิดลั่นเสร็จแล้วเดินเข้ามา ถึงทุกคนในหมู่บ้านและทำลายบ้านเรือน สิ่งของและสัตว์เลี้ยง ที่ขณะที่ชาวบ้านได้ภาวนาสวดมนต์ ต่อเทพดาให้ปกป้องรักษาแล้วคลาดปอดภัยที่บริเวณปราสาทขอมโบราณที่เหลือแต่ร่องรอยของ ฐานศิวิลิ่งค์ เป็นสิ่งน่าอัศจรรย์อย่างยิ่งที่ทหารฝ่ายตรงกันข้ามมองไม่เห็นชาวบ้านที่อยู่บริเวณนั้น ประกอบกับลูกระเบิดที่ถูกยิงมาหลาย ๆ ต่อหลายลูกระเบิดไม่ทำงาน ชาวบ้านจึงมีความเชื่อ เคารพ และศรัทธา สร้างเป็นศาลาวัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมมาจนถึงปัจจุบัน (Soriya Jan, 2017)

อดีตที่ผ่านมาส่งผลให้ผู้นำชุมชน แกนนำในชุมชนและชาวบ้าน ที่ผ่านประสบการณ์ชีวิตเกิด ความรักและหวงแหนแผ่นดินนี้ รักบ้านเกิดของตนข้อมูลดังกล่าวได้ถูกถ่ายทอดมาสู่รุ่นต่อมาทำให้ ชุมชนเกิดพลังในการทำงานเพื่อบ้านเกิดของตน จึงได้ตั้งชุดลาดตระเวน ตรวจตราการลักลอบตัดไม้ ทำลายป่าและการล่าสัตว์ป่า ซึ่งเป็นจุดเด่นของชุมชนที่มีชุดปรากฏการณ์สังคมที่เกิดขึ้นในชุมชน เหตุการณ์การสู้รบกับผู้ที่มาลักลอบตัดไม้ เป็นการต่อสู้กับผู้ที่มีอิทธิพลโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐและมีความเสี่ยงถึงแก่ชีวิต สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้มองเห็นความรักถิ่นฐาน ความภาคภูมิใจในการรักษาป่า ชุมชน การมีจิตสำนึกรักถิ่นฐานบ้านเกิดตั้งแต่เกิดจนถึงตายคงยังพึ่งพาและผูกพันกับหมู่บ้าน โดยเฉพาะการมีผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ยึดโยงคนกับป่าให้มีความสัมพันธ์ต่อกันได้เป็นอย่างดี

วิกฤตทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน วิกฤตทางด้านสิ่งแวดล้อมในปี พ.ศ. 2525-2528 ที่ผ่านมามีเกิดจากกลุ่มการเมือง 3 กลุ่ม ใช้กำลังสู้รบกันแบบลับๆ โดยมีต่างชาติสนับสนุนด้าน อาวุธ เครื่องอุปโภค บริโภค ได้เกิดการทำลายป่าโดยเฉพาะป่าสะอ้าน ไม้ขนาดใหญ่ถูกตัดและ ลำเลียงออกจากป่าจำนวนมากเข้ามาขายยังชายแดนไทย เพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงินซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้ เกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2536 สถานการณ์การตัดไม้ขนาดใหญ่ในป่าได้ลดลงด้วย เหตุผลทางการเมือง มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทำให้ฝ่ายที่อาศัยกองกำลังหลักในพื้นที่ ชายแดนภูเขาพนมดงรัก ได้ถูกลดบทบาทลงและถูกนโยบายรวมเป็นหนึ่งเดียวในการเป็น กัมพูชา ป่าไม้กลับมาเป็นป่าที่ไม่มีไม้ใหญ่เป็นป่าโปร่งมีถนนธรรมชาติจากการขนส่งจากไม้ออกจากป่า ทำให้ชาวบ้านได้ใช้ถนนเข้าไปจับจองตั้งบ้านเรือนเรียงรายรอบป่า เป็นชุมชนเล็ก ๆ ตามกลุ่มเครือญาติ ที่รวบรวมกันมาตั้งหลักปักฐานทำมาหากิน จึงทำให้เกิดชุมชนที่มาจากต่างถิ่นต่างพื้นที่ที่รอบป่ามีที่มาจากต่างจังหวัดต่างพื้นที่ ต่างกลุ่มการเมืองที่ตนเองสังกัด เพื่อหาที่ทำกินใหม่ อย่างไรก็ตามพื้นที่ยังเต็มไปด้วยกับระเบิดและลูกระเบิดที่ตกค้างยังไม่ระเบิดอีกจำนวนหนึ่งทำให้ชาวบ้านต้องระมัดระวัง ในการเข้ามาจับจองพื้นที่ทำกิน หลายคนขาดจากการเหยียบกับระเบิดจนทางการได้เข้ามาตรวจ

เก็บและทำยากับระเบิดจึงอนุญาตให้ชาวบ้านเข้ามาอาศัยในพื้นที่ได้ (Ban Nhan, Tan Kimsour, 2017)

ชุมชนรอบป่าสะอ๊าด มีประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน มีที่มาจากหลายพื้นที่ จึงเป็นอีกปัญหาใหญ่สำหรับการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าของราชการ เนื่องจากป่าสะอ๊าดมีพื้นที่กว้างใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ 5 อำเภอ 2 จังหวัด มีชุมชนรอบป่าเกือบ 50 ชุมชน ชุมชนส่วนใหญ่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าด้วยจับสัตว์ป่าและตัดไม้เผาถ่าน เพื่อนำรายได้เลี้ยงครอบครัวซึ่งเกิดผลกระทบต่อป่าและเป็นปัญหาที่เจ้าหน้าที่ของรัฐก็ทราบปัญหาเป็นอย่างดี แต่ไม่มีกำลังเจ้าหน้าที่และเครื่องมือที่พร้อมในการป้องกันรักษาป่าได้ ทำได้เพียงการปักป้าย แจ้งเตือนโทษแก่ผู้ไม่ทำตามกฎหมาย ขณะเดียวกันก็ยังถูกลักลอบตัดจากกลุ่มนายทุนค้าไม้พยางจนแทบไม่มีไม้พยางในป่าให้เห็นอีกเลย นอกจากนั้นยังกรณีเกิดไฟป่าโดยไม่ทราบสาเหตุจากใครเป็นต้นเหตุเกิดเป็นประจำทุกปีเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน หลังจากป่าบางส่วนเป็นป่าเสื่อมโทรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาสำหรับการอนุรักษ์ป่าสะอ๊าดให้กลับมาดังเดิมได้ การสร้างกฎกติกาเพื่อรักษาป่าให้มีความสมดุลและยั่งยืน อาจเรียกว่าที่มาจากภาครัฐบาล เองใช้ไม่ได้กับพื้นที่อาจจะเพราะพื้นที่ที่มีความกว้างใหญ่ครอบคลุมอาณาเขต 2 จังหวัด ชุมชนตั้งอยู่รายรอบป่าทุกด้านและส่วนใหญ่มีอาชีพที่พึ่งพาป่าเป็นหลัก พระอาจารย์บุญสลัด เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี เป็นพระนักอนุรักษ์ที่มองเห็นปัญหานี้ จึงได้นำเอาจารีตปฏิบัติของชาวพุทธเป็นหลักในการทำงานเพื่อปลูกป่าทดแทน (การปลูกเสริมป่าเสื่อมโทรม) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ การสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน (Bun Sluth, 2017)

ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี ชุมชนโดยรอบป่าสะอ๊าดนับถือพุทธศาสนามีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและศรัทธาในพุทธศาสนา ให้ความเคารพพระสงฆ์เป็นพื้นฐานทุกชุมชน พระอาจารย์บุญ สลัด เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี จึงได้ใช้วิธีการนำผ้าเหลืองแบบจีวรพระมาผูกไว้รอบต้นไม้ใหญ่ทำให้คนไม่กล้าตัดต้นไม้เพราะความกลัวบาปในสิ่งที่เคารพนับถือร่วมกันมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อป้องกันคนมาตัดต้นไม้ นอกจากนั้นการนำความเชื่อเรื่องผีและสิ่งที่ไม่เห็นธรรมชาติ มีความศักดิ์สิทธิ์ อำนาจพิเศษ อิทธิฤทธิ์และปาฏิหาริย์ ผีอยู่ตามป่า เขา แม่น้ำและห้วยหนอง จะช่วยดลบันดาลทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ช่วยคุ้มครองไม่คนให้มิโรคร้ายไข้เจ็บ (Lim Sokhorn 2017) ผีช่วยปกป้องรักษาคน รักษาป่า น้ำลำธาร ให้มีน้ำอุปโภคบริโภคและใช้การเกษตรตลอดทั้งปี ในขณะเดียวกันก็มีพิธีเซ่นไหว้ผีประจำบ้าน ผีปู่ตา ผีที่ดูแลรักษาไร่นาและป่าเพื่อที่ผีจะได้ช่วยดลบันดาลให้ชาวบ้าน สามารถมีผลผลิตทางการเกษตรที่ดีมีพืชพันธุ์ธัญญาหารสมบูรณ์ สิ่งเหล่านี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าชุมชนได้ใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม (การอยู่) และประเพณีในชุมชน มาเชื่อมโยงเข้าหากันอย่างเกื้อกูลและพึ่งพาเป็นพื้นฐานมาก่อนแล้ว

โดยเป็นการสร้างความตระหนักร่วมจิตสำนึกร่วม เพื่อรักษาทรัพยากรชุมชนในมิติด้านสังคม วัฒนธรรมและจิตวิญญาณ ที่มอง เห็นคนมีความผูกพันกับป่าและสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสันติ

สรุป ภูมิวัฒนธรรม การใช้ประโยชน์จากป่าต่อแนวคิดฐานคิดของหลักภูมิวัฒนธรรม อาศัย เป็นเครื่องมือของการอยู่ร่วมกับป่าและแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่คนกับป่าที่อยู่ร่วมกันได้โดย ตลอดเวลา ประกอบการใช้ฐานคิดของภูมิวัฒนธรรม ดิน น้ำ ป่าและลักษณะภูมิศาสตร์ การตั้ง บ้านเรือนของชาวบ้าน ประวัติศาสตร์ เหตุการณ์การต่อสู้เอาตัวรอดในอดีต วิถีทางสังคมและ สิ่งแวดล้อมของชุมชนและความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี เป็นโมเดลภูมิวัฒนธรรมของ ชุมชนรอบป่าสะอาดที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงต่อการอนุรักษ์ป่าแบบมีส่วนร่วม อนุรักษ์เชิงบูรณาการ แบบไตรภาคี คือชุมชน พระสงฆ์ และภาครัฐ ซึ่งมีจุดเด่นที่แตกต่างกับป่าสะอาด มีพระสงฆ์เป็น กำลังสำคัญ มีหน่วยงานของรัฐคือป่าไม้ ตำรวจและทหารเข้ามาดูแล ทั้งนี้การมีชุมชนทำให้เกิดการ มีส่วนร่วมและส่อสะท้อนกันเองระหว่างพระสงฆ์ ชาวบ้านและหน่วยงานของรัฐ อาจจัดให้มี กิจกรรมร่วมกัน การปรับความสมดุลทางความคิดการเพิ่มองค์ความรู้ให้เท่าเทียมกันโดยพระสงฆ์ เน้นกิจกรรมที่จิตสำนึกความเชื่อเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องบาป บุญ คุณและ โทษ เจ้าหน้าที่ของรัฐ(อุทยาน)เน้นการขยายพันธุ์ไม้ เพาะชำนำไปปลูก ให้ความรู้เรื่องต้นไม้ ส่วน ชุมชน เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมการดูแล รักษา การปลูก การขยายพันธุ์ไม้ที่หายาก ส่วนรูปแบบควร เป็นแบบที่ชุมชนสามารถกระทำได้ ตามประเพณี หรือฤดูกาล

2. การอนุรักษ์ป่าแบบมีส่วนร่วมตามหลักภูมิวัฒนธรรมชุมชน เชื่อมโยงแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าโดยอาศัยมิติทางพระพุทธศาสนา

การอนุรักษ์ป่าสะอาด มีปัจจัยที่สำคัญปัจจัยภายในคือ ตัวของชุมชนที่ตั้งอยู่รายรอบป่า คือความสามัคคีทำงานร่วมกับพระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและหน่วยงานราชการ ปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงานของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน บุคคลที่สนับสนุนและทำบุญด้วยการบริจาคอาหาร อาหารแห้ง ปัจจัยให้พระสงฆ์ได้ทำงานอนุรักษ์ป่าสะอาดซึ่งเกิดจากแนวคิดของ พระอาจารย์บุญ สลุด เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี ได้นำคณะสงฆ์เข้ามาศึกษาและทำหน้าที่เป็นผู้นำการอนุรักษ์ป่า จนกระทั่งหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน บุคคลที่เคารพศรัทธาพระอาจารย์ นักเรียน ได้เข้ามา ช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุนจัดกิจกรรมการอนุรักษ์เคลื่อนไหวกว้างไกลทุกสัปดาห์ ทุกเดือน ตลอด ระยะเวลากว่า 5 ปีที่ผ่านมาทำให้ป่ามีความเจริญเติบโตขึ้น ประกอบกับความเป็นสถาบันสงฆ์ จึงทำ ให้ชาวบ้านรู้สึกเกรงกลัวต่อบาป ไม่กล้าที่จะลักลอบตัดไม้ไปใช้ตามใจตนเองหรือเพื่อตัดไม้ไปเผา ถ่านทำอย่างธุรกิจ นอกจากนี้การไม่มีเส้นทางเข้าที่สะดวกก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเข้ามา ไม่ได้หรือเข้ามาด้วยความลำบาก จึงถือได้ว่าเป็นปัจจัยส่งเสริมในการอนุรักษ์ป่า

จุดมุ่งหมายการอนุรักษ์ป่าสะอ้าด พระอาจารย์บุญ สลู้ด (Bun Sluth) กล่าวว่า ป่าสะอ้าด เป็นป่าหนึ่งในการทำงานด้านการอนุรักษ์ป่าใหญ่ทั้งหมดที่รัฐบาลได้มอบหมายให้ทำหน้าที่อนุรักษ์ เป็นที่สาธารณะประโยชน์เพื่อลูกหลานคนกัมพูชาจะได้ใช้ในภายภาคหน้า ต่อไปจะเป็นทั้งแหล่ง เรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยว มีพื้นที่ทั้งหมด จำนวนประมาณ 50,000 ไร่ เพียบ สมออย (Preap Som ol) ผู้ทำงานด้านอนุรักษ์อีกคนที่เข้ามาช่วยพระอาจารย์กล่าวว่า ได้ทำหน้าที่เผยแพร่กิจกรรม ข้าราชการทำงานด้านอนุรักษ์ป่าของพระสงฆ์ไปทั่วทั้งประเทศและต่างประเทศ จนเกิดความร่วมมือกัน ขององค์กรเอกชนได้สนับสนุนอุปกรณ์กล้องบันทึกวิดีโอ ภาพถ่ายจากดาวเทียมที่แสดงให้เห็น รายละเอียดของพื้นที่ป่าทั้งหมด จนประชาชนโดยทั่วไปได้ให้ความสนใจ นักข่าวทีวีแต่ละช่องได้ เดินทางมาทำข่าวการอนุรักษ์ป่า ทำให้ชาวบ้านที่ตั้งอยู่รายรอบป่าเห็นภาพชุมชนตนเองอย่างชัดเจน ทั้งจากภาพถ่ายดาวเทียมและการทำกิจกรรมของพระสงฆ์ จึงได้เดินทางร่วมกิจกรรมกับพระสงฆ์ทำ หน้าที่ปลูกป่า ทำบุญถวายอาหาร อาหารแห้งแด่พระสงฆ์ อยู่ตลอด ชาด เวียสนะ (Sat Veasna) ได้ กล่าวว่า ตนเองเป็นผู้นำเยาวชนรักษาสีงแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ได้เห็นกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าของ พระอาจารย์จึงได้นำเยาวชนเกือบ 50 คน มาทำงานร่วมกับพระสงฆ์ พักอาศัยกิน นอนเกือบทุก สัปดาห์ๆละ 2 วันช่วยพระอาจารย์ออกเดินป่าสำรวจวางแผนเขต วางแผนขุดลอกสระน้ำ ขุด ลอกคัยคู เพื่อกันมิให้คนเข้ามาล่าสัตว์ ตัดไม้ในป่า

จากการสัมภาษณ์ ผู้นำและผู้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า พบว่า จุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์ ป่าไม้แห่งนี้ เพื่อเป็นป่าอนุรักษ์ขนาดใหญ่ที่สุดตอนบนสุดของประเทศ เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติทุก สาขา อนาคตเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ที่สุด มีสัตว์ป่าโดยธรรมชาติมากมายที่จะเข้ามาอาศัยใน ป่าแห่งนี้ ขณะเดียวกันก็มีสำนักสงฆ์เฝ้าระวังและป้องกันในป่าเพื่อเป็นเกาะป้องกันคนเข้ามา ทำลายป่าและสัตว์ป่า ด้วยชาวบ้านมีความเชื่อ ความเคารพพระสงฆ์เป็นพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว จึงทำ ให้ชาวบ้านรู้สึกเกรงกลัวต่อบาปไม่กล้าที่จะลักลอบตัดไม้หรือเพื่อเผาถ่านทำอย่างธุรกิจ ทำให้ต้นไม้ เติบโตขึ้นตามธรรมชาติอย่างรวดเร็ว

รูปแบบวิธีดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้ พระอาจารย์บุญ สลู้ด (Bun Sluth) กล่าวว่า รูปแบบใน การอนุรักษ์ป่า หัวใจหลักคือการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ธรรมะคือธรรมชาติ ทุกสิ่งทุก อย่างคือธรรมชาติ มีเกิดขึ้น คงอยู่และดับไป เมื่อธรรมชาติเปลี่ยนไป เป็นเรื่องธรรมดาเป็นเหตุและ เป็นผลที่อธิบายได้ด้วยธรรมชาติที่อาศัยเหตุและปัจจัยในการเกิดและดับ ป่าธรรมชาติมีชีวิต เจริญเติบโตและล้มตายไปตามกาลเวลาของธรรมชาติ ป่าให้ประโยชน์แก่ชาวบ้านและสรรพสัตว์ ทั้ง ที่อาศัยใต้ดิน ในน้ำ บนดินและบนอากาศ รักษาความสมดุลทางระบบนิเวศ ป่าให้ประโยชน์ มากมายกว่าที่จะกล่าวได้ พระพุทธเจ้าบรรลุนิพพานในขณะที่อาศัยป่า ป่าจึงมีความสำคัญต่อการ

ปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ ขณะเดียวกันพระสงฆ์เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เป็นสัญลักษณ์แห่งความเชื่อถือศรัทธาของชาวบ้าน ป่าสะอาดก็เช่นเดียวกันถ้าพระสงฆ์ไม่เข้ามา หรือถ้าไม่มีพระอยู่ประจำป่าไม่หมดไปในเวลาไม่นาน วิธีการอนุรักษ์ป่าที่ได้ดำเนินการมีดังนี้

1. การบวชป่า Rath Sovann กล่าวว่า พระอาจารย์บุญ สลุด ได้ทำพิธีบวชป่าเสมือนบวชคน ทำพิธีต่อหน้าคณะสงฆ์ 5 รูปขึ้นไป และนำคณะสงฆ์ทั้งหมดที่มาร่วมพิธีกว่า 100 รูป เดินถือผ้าจีวร พันรอบต้นไม้ใหญ่ในวันแรก กว่า 300 ต้น และทำมาตลอดเกือบระยะเวลา 3 ปีแล้ว (Rath Sovann, 2561)

2. การกำหนดเขตอภัยทาน Pheap phay กล่าวว่า วิธีการที่พระอาจารย์นำมาใช้อีกอย่างคือการกำหนดเขตอภัยทาน โดยมีรูปหินแกะสลักพระพุทธรูปเจ้าขนาดใหญ่ยืนวางเรียงรายในจุดที่สำคัญๆทำให้เห็นและรู้ว่าผืนป่าแห่งนี้มีพระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาประทับที่แห่งนี้ (Pheap phay, 2018)

3. การขุดคูคันดินโดยรอบเขตป่า Preap Som ol กล่าวว่า นายกรัฐมนตรีก็มาพบได้เห็นความตั้งใจอนุรักษ์ป่าของพระอาจารย์บุญ สลุด จึงได้ถวายรถแบ็คโฮ และรถยนต์ อย่างละ 1 คัน เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการทำงาน จึงได้ขุดคูคันดินกว้าง 4 เมตร ลึก 2 เมตร โดยรอบเขตป่าแบ่งที่ดินของชาวบ้านและป่าออกจากกันอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันก็ป้องกันการเข้าไปจับสัตว์ป่าและการลักลอบตัดไม้ นอกจากนั้นยังป้องกันสัตว์ป่าออกนอกบริเวณป่าได้ด้วย (Preap Som ol, 2018)

4. การขุดลอกห้วยและหนองน้ำในป่า Sat Veasna กล่าวว่า พระอาจารย์ได้ใช้รถแบ็คโฮ ขุดลอกห้วยและหนองน้ำที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติในป่าและตื้นเขิน ให้มีขนาดกว้างและลึกลงไปกว่าเดิม ทำทางลาดยาวมาจนถึงฝั่งเพื่อง่ายและสะดวกเวลาสัตว์ป่ามากินและล้างลำตัว (Sat Veasna, 2018)

5. การทอดผ้าป่าต้นไม้ Bun Sluth กล่าวว่า เป็นกลวิธีที่จะเพิ่มต้นไม้ในป่าได้ง่ายจากทุกคนที่มาร่วมงานได้ปลูกต้นไม้ร่วมกันหลังจากพิธีกรรมทางศาสนาจบสิ้น ทุกคนเดินถือต้นไม้ปลูกคนละ 10-20 ต้น ทำให้เพิ่มพื้นที่ป่าได้ง่าย ขณะเดียวกันก็มีเข้าภาพถวายพันธุ์กล้าไม้ให้สำนักสงฆ์เป็นจำนวนมาก นอกเหนือจากทางราชการคือป่าไม้ให้มา เช่น ตาลตโนด พะยุง ยางนา แดง สัก เป็นต้น (Bun Sluth, 2019)

6. การเข้าค่ายเยาวชนรักษป่า Sat Veasna กล่าวว่า ตนเองเป็นประธานเยาวชนรักษป่าจังหวัดอุดรธานี ได้รวมพลังเยาวชนรักษป่าประมาณ 200 คน มาเข้าค่ายที่สำนักสงฆ์เรียนรู้วิธีการอนุรักษ์จากพระอาจารย์ ปฏิญาณตนเองเป็นคนรักษป่าธรรมชาติแห่งนี้มีกิจกรรมการเรียนรู้ป่า การปลูกป่าและการเพาะกล้าไม้ (Sat Veasna, 2019)

7. กิจกรรมทำบุญทุกวันพระ Bun Sluth กล่าวว่า ทุกวันพระจะมีชาวบ้านเดินทางมาทำบุญที่สำนักสงฆ์แห่งนี้เป็นประจำจำนวนมากประมาณ 100 คน เป็นประจำ นำอาหารหวานคาวมาตักบาตร จึงได้เทศนาธรรมเป็นประจำเพื่อสอนให้ชาวบ้านรักป่า เสร็จแล้วก็ทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้เทวดาประจำป่าไม้ สัตว์ป่าที่ตายจากการฝีมือมนุษย์ เจ้าป่า เจ้าเขา พระแม่คงคาและพระแม่ธรณี เป็นประจำ(Bun Sluth, 2019)

8. กิจกรรมการติดป้ายให้สติหรือต้นไม้พูดได้ Bun Somoul กล่าวว่า พระอาจารย์ได้เขียนคำขวัญ คติสอนใจ ข้อห้าม เพื่อให้คนอ่านแล้วนำไปคิดซึ่งโดยสรุปแล้วก็คือการพึงพาอาศัยกันของมนุษย์ สัตว์และป่าต้องอยู่ด้วยกัน ไข้ไม้กระดานเขียนกว่า 100 ชิ้น ติดตามต้นไม้ระหว่างทางเดินซึ่งทำให้มองเห็นง่าย (Bun Somoul, 2019)

9. การจัดเวรยามในการป้องกันรักษาป่า Bun Sluth กล่าวว่า การจัดเวรยามรักษาป่าร่วมกันทั้งพระสงฆ์และฆราวาส จำเป็นต้องทำเพราะลำพังเจ้าหน้าที่ทางราชการคือป่าไม้ ตำรวจ และทหาร มีกำลังไม่เพียงพอ จะต้องช่วยกันทุกฝ่ายทุกครั้งที่ได้ยินเสียงรถไถนาเดินตามวิ่งมาตามป่า ชุดเวรยามจะขอเข้าตรวจค้นสิ่งของและสัมภาระต่าง ๆ บนรถเพื่อป้องกันมิให้นำเครื่องมือดักจับสัตว์ป่าเข้ามาในบริเวณป่า หากพบเห็นก็ทำการยึด (Bun Sluth, 2019)

10. การทำลายเครื่องมือดักจับสัตว์ทั้งบนบกและในหนองน้ำ Sat Veasna กล่าวว่า ชาวบ้านที่มีอาชีพจับสัตว์ไปจำหน่ายมีหลายคนในหมู่บ้าน ทำบ่วงดักสัตว์ระหว่างทางเดิน วางข่ายในหนองน้ำ วางเชือกกราวดักสัตว์ก่อนลงหนองน้ำ พระอาจารย์ได้พาลูกศิษย์ออกเดินตามป่าและทำลายเครื่องมือดังกล่าวพบเจอทั้งสัตว์ที่กำลังติดกับดัก สัตว์ที่ตายจากการถูกกับดัก จึงได้เก็บทำลายบางส่วนก็ยึดมาไว้ที่สำนักสงฆ์ (Sat Veasna, 2019)

11. การประสานขอรับความช่วยเหลือเครื่องมือและเทคโนโลยีที่ทันสมัยจากองค์กรเอกชน Preap Som ol กล่าวว่า พระอาจารย์บุญ สลุต ได้ทำหนังสือขอความร่วมมือจากองค์กรเอกชนและขอรับบริจาคเครื่องมือสนับสนุนการอนุรักษ์ป่า ได้รับการบริจาคกล้องบันทึกภาพวิดีโอตลอด 24 ชั่วโมงติดตามต้นไม้ใหญ่เพื่อเห็นภาพสัตว์ป่าในเวลากลางคืน เห็นภาพคนที่เข้ามาลักลอบตัดไม้ วางกับดักสัตว์ เป็นหลักฐานในการดำเนินคดีกับชาวบ้านที่กระทำผิดได้ (Preap Som ol, 2018)

12. การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชนในประเทศและต่างประเทศ Bun Sluth กล่าวว่า การประชาสัมพันธ์เป็นเรื่องที่ต้องทำควบคู่ไปกับการทำงานเพราะเป็นการนำข่าวของการทำงานร่วมกันของคณะสงฆ์จังหวัดอุดรธานี ชาวบ้าน ราชการทุกหน่วย ทำงานอนุรักษ์ป่าด้วยจิตวิญญาณสำนักข่าวทั้งในประเทศกัมพูชาและต่างประเทศ เช่น เกาหลีสื่อ ญีปุ่น สหรัฐอเมริกา ได้ทำข่าวและ

สารคดีการอนุรักษ์ป่าเผยแพร่ไปทั่วคนในประเทศกัมพูชาก็ได้เห็นจากการดูทางโทรทัศน์ทำให้หลายคนในต่างจังหวัดเดินทางมาศึกษาเรียนรู้ด้วยเอง (Bun Sluth, 2019)

สรุป รูปแบบในการอนุรักษ์ป่าสะอาด เกิดจากเจ้าคณะจังหวัดอุดรมีชัยนำคณะสงฆ์เข้าไปอาศัยและตั้งสำนักสงฆ์ขึ้นในป่า ทำหน้าที่รักษาป่า สัตว์สิ่งมีชีวิตในป่า ในน้ำ นำชาวบ้าน ข้าราชการ เยาวชน คนต่างพื้นที่ สื่อสารมวลชนทำหน้าที่ร่วมกันอนุรักษ์ป่าแบบมีส่วนร่วมด้วยวิธีการบวชป่า การกำหนดเขตอุทยานการขุดคุ้ยดินโดยรอบเขตป่า การขุดลอกห้วยและหนองน้ำในป่า การทอดผ้าป่าต้นไม้ การเข้าค่ายเยาวชนรักษป่า กิจกรรมทำบุญทุกวันพระ กิจกรรมการติดป้ายให้สติ หรือต้นไม้พูดได้ การจัดเวรยามในการป้องกันรักษาป่า การทำลายเครื่องมือดักจับสัตว์ทั้งบนบกและในหนองน้ำ การประสานขอรับความช่วยเหลือเครื่องมือและเทคโนโลยีที่ทันสมัยจากองค์กรเอกชน และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชนในประเทศและต่างประเทศ

3. ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมและอุปสรรคการอนุรักษ์ป่า ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาไปสู่การกำหนดเป็นแผนนโยบายของพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนชุมชนแดน กัมพูชาและไทยอย่างยั่งยืน พบว่า

ปัจจัยที่ส่งเสริมในการอนุรักษ์ป่า ป่าสะอาดหรือป่าคล่องช้างของชาวกูยในอดีตเมื่อ 60 ปีที่ผ่านมา พระอาจารย์บุญ สลุด เจ้าคณะจังหวัดอุดรมีชัย แกนนำหลักในการอนุรักษ์ป่าร่วมกับคณะกรรมการซึ่งประกอบไปด้วย ป่าไม้ ทหาร ตำรวจ และผู้นำหมู่บ้าน ได้ตกลงกันว่า ที่ดินที่มีพื้นที่ป่าอันกว้างใหญ่นี้กันไว้สำหรับเป็นที่สาธารณะ มิให้ออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะมากหรือน้อยก็ตาม เพื่อกำหนดเขตแดนป่าที่แน่นอน จากนั้นได้แจ้งต่อผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรมีชัย ขึ้นทะเบียนเป็นป่าอนุรักษ์ของประเทศกัมพูชา ประชาชนร่วมกันอนุรักษ์ป่า เริ่มต้นจำนวน 10,000 ไร่ ในปีที่ 1 และเพิ่มจำนวนขึ้นไปเรื่อย ๆ จนครบ 50,000 ไร่ ในปีที่ 5 ซึ่งไม่เหลือต้นไม้ใหญ่และสัตว์ป่า เมื่อพระอาจารย์บุญ สลุด เริ่มโครงการนี้อย่างจริงจังจึงนำคณะสงฆ์เข้าป่ามาปักกรด บำเพ็ญ ปฏิบัติธรรมในป่าแห่งนี้ ก็ทำให้เห็นต้นไม้เจริญงอกงาม จนเป็นป่าเขียวไม่แพ้สวนมะม่วงของชาวบ้าน

Preap Som ol กล่าวว่า “ชาวบ้านหมู่บ้านรายรอบป่าสะอาดหรือป่าอนุรักษ์แห่งนี้ เดิมทีก็สร้างบ้านเพิงพักแบบชั่วคราวอยู่ด้านนอกไม่ได้เข้ามาลึกจนถึงชายป่าเหมือนปัจจุบัน อาจจะเป็นเพราะต้องทำมาหากินกัวยการจับสัตว์ป่าและการตัดไม้เพื่อเผาถ่าน” เช่นเดียวกันกับ Bun Somoul กล่าวว่า “น่าเสียดายป่าที่มีไม้ต้นใหญ่มาก ๆ แต่ถูกตัดเพียง 6-10 เมตร ที่เหลือก็ปล่อยทิ้งไว้ กว่าต้นไม้จะเติบโตถึงขนาดนี้ก็อาจจะอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปีขึ้นไปแน่นอน” อย่างไรก็ตามด้วยความเชื่อและความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของชาวบ้านจึงเป็นช่องว่างที่เข้ามาเติมเต็มให้ชาวบ้านได้

มองเห็นและเกรงกลัวต่อการทำบาปด้วยการล่าสัตว์ป่าด้วยอาวุธและเครื่องดักจับสัตว์ป่านานาชนิด หยุดการทำบาปทั้งปวงด้วยการเข้ามาของพระสงฆ์นำโดยเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี เป็นแกนนำ ข้าราชการ นักเรียน ชาวบ้านข้างเคียงมาร่วมทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับสัตว์ป่าที่ตายไปและเริ่มมา ปรับเปลี่ยนวิธีการล่าและตัด มาเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันปล่อยสัตว์ป่าคืนสู่ธรรมชาติ ปลุกป่า ให้ชีวิตสัตว์ป่าได้อาศัยธรรมชาติพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

Sok Phlauch กล่าวว่า “พอพระอาจารย์บุญ สลือดี และคณะสงฆ์เป็นผู้นำชาวบ้านและส่วน ราชการเข้ามา ทำให้มองเห็นต้นไม้ใหญ่ที่มีผ้าจีวรสีเหลืองล้อมรอบต้นไม้ใหญ่ไว้ ถ้าพระอาจารย์ไม่ เข้ามาป่าแห่งนี้หมดไปจริง ๆ เพราะชาวบ้านแถวนี้ ตัดไม้ตามหัวไร่ปลายนาเพื่อปลุกมะม่วง ปลุกมัน สำปะหลังหมดแล้ว ‘ไม่มีไม้ใช้สอยแน่นอน’ จากการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน Muth Sokto พบว่า ป่า ไม้ที่เห็นในปัจจุบันนี้ยังคงมีอยู่และเจริญงอกงามจนเป็นป่าใหญ่มีไม้มีค่าพันธุ์ พร้อมกับความอุดม สมบูรณ์ของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เพราะเหตุแห่งการเข้ามาของเจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี นำคณะสงฆ์เข้า มารักษาไว้ จากนั้นก็ได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ต่างจากราชการ เช่น รถยนต์ รถแบ็กโฮ เพื่อขุดลอก หนองน้ำธรรมชาติรองรับน้ำให้สัตว์ป่าได้ใช้บริโภค นอกนั้นก็ได้ขุดคันคูเพื่อแยกขอบเขตระหว่าง พื้นที่ป่าและพื้นที่ชาวบ้านให้ชัดเจน เพื่อจะได้ไม่เข้ามาถางป่าไม้ดั้งเดิม จากนั้นเพื่อสร้างที่พักสงฆ์ ชั่วคราว เพื่อให้พระสงฆ์ที่พักประจำจึงทำให้ชาวบ้านรับรู้และรับทราบว่ามีป่าอนุรักษ์แห่งนี้มี พระสงฆ์พักอาศัยประจำ ทำให้ต้นไม้เติบโตขึ้นตามธรรมชาติอย่างรวดเร็ว ประกอบกับเมื่อความเป็น สถาบันสงฆ์ จึงทำให้ชาวบ้านรู้สึกเกรงกลัวต่อบาปจึงไม่กล้าที่จะลักลอบตัดไม้ไปใช้ตามใจตนเอง หรือเพื่อตัดไม้ไปเผาถ่านทำอย่างธุรกิจ นอกจากนี้การไม่มีเส้นทางเข้าที่สะดวกก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้ชาวบ้านเข้ามาไม่ได้หรือเข้ามาด้วยความลำบาก จึงยังคงมีไม้ที่เหลืออยู่ จึงถือได้ว่าเป็นปัจจัย ส่งเสริมในการอนุรักษ์ป่าไม้ให้คงอยู่

อุปสรรคในการอนุรักษ์ป่า พระอาจารย์บุญ สลือดี เจ้าคณะจังหวัดอุดรธานี ผู้นำการ อนุรักษ์ป่าสะอาดและป่าอนุรักษ์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่เคยตัดป่าและล่าสัตว์มี ความเห็นแก่ได้มากเกินไป ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ ประกาศห้ามแต่ก็ยังลักลอบไปตัดไม้ ล่าสัตว์ แม้ว่าจะมีการแต่งตั้งเป็นกรรมการหมู่บ้านเพื่อแจ้งเตือนให้ลูกบ้านแต่ละหมู่บ้านรับทราบ ป่าไม้ก็นำประกาศให้ทราบถึงโทษที่จะได้รับการตัดไม้และล่าสัตว์ป่าด้วยเครื่องต่าง ๆ ดำเนินการรักษาป่าและไม่ให้ล่าสัตว์ป่าเพราะถือว่าผิดกฎหมาย ก็ยังคงมีลักลอบตัดไม้ใหญ่และการ ล่าสัตว์ป่ามาจำหน่ายกันปกติ เมื่ออาตมาเข้ามาใหม่ก็เดินเท้าไปทุกครัวเรือนที่ปลุกทรายรอบป่าขอ บินขบถการตัดไม้ทุกชนิดจากป่าและการล่าสัตว์ป่าด้วยเครื่องมือต่างทั้งสัตว์น้ำ สัตว์ป่า อย่าได้ทำ อีกเลยด้วยความเคารพต่อพุทธศาสนาชาวบ้านก็นิ่งลงพร้อมประณมมือรับพรจากอาตมา ทำให้มี

กำลังใจต่อการทำงานอนุรักษ์ป่า เริ่มระยะแรกอาตมาก็เห็นมีชาวบ้านตัดไม้มาจากป่า จับสัตว์ป่า ด้วยเครื่องดักสัตว์ป่าก็จะเข้าไปดักเตี๊ยนและขอбинขบาท ให้เลิกทำบาป ชาวบ้านก็ยอมให้ได้รับพร แต่ก็มีไม่มาก ต่อมาจึงได้เขียนป้ายติดตามต้นไม้ที่จะทำให้ชาวบ้านมองเห็นง่ายและเข้าใจว่านี่คือป่าอนุรักษ์ นำผ้าจีวรพันรอบต้นไม้ นำพระพุทธรเจ้า องค์ใหญ่ที่แกะสลักด้วยหินทรายขนาดใหญ่ ประางค์ห้ามญาติโดดเด่นในบริเวณชายป่าหากชาวบ้านเดินทางเข้ามา ก็จะพบพระพุทธรเจ้าก่อน ทำให้มีจิตใจอ่อนโยนลงและคิดถึงความเคารพต่อสถานที่ เกรงกลัวละอายต่อการทำผิด ในอนาคตคิดว่าต้องกำหนดขอบเขตและให้แต่ละหมู่บ้านร่วมกันผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำบุญที่บริเวณป่านี้จะได้รู้ได้เห็นช่วยดูแลรักษาป่าไปด้วยกัน ที่สำคัญคือราชการและองค์กรเอกชน จะต้องเป็นศูนย์กลางประสานการจัดทำระเบียบของป่า เพื่อให้เกิดการรักษาด้วยกันอย่างเป็นทางการ ถ้าปล่อยปละไปอาจเป็นปัญหาในอนาคตแน่นอนอนรายังไม่เคยได้ร่วมหารือกันเกี่ยวกับการแต่งตั้งกรรมการหมู่บ้านมาช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ เพียงแต่เป็นการแจ้งข่าวให้ผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านที่ติดกันได้ช่วยประกาศห้าม หรือขอความร่วมมือในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าสะอาด เป็นช่วง ๆ ไป เช่นฤดูของป่าออกหรือเทศกาลที่มีกิจกรรมของทางมหาวิทยาลัย ก็ได้ประกาศเพื่อขอความร่วมมือ

สรุป ได้ว่าปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการอนุรักษ์ป่าสะอาด คือการไม่ได้ตั้งเป็นกฎระเบียบเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของชาวบ้าน เป็นแต่เพียงการประกาศจากผู้นำชุมชน นอกจากนี้การคิดว่าพระสงฆ์จะดูแลได้ทั่วถึง หรือการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกันกับชาวบ้านในพื้นที่ รวมทั้งความต้องการของชาวบ้านในการใช้ทรัพยากรจากป่า เพราะป่าไม้ในหัวไร่ปลายนาถูกปรับเป็นสวนมะม่วงมันสำปะหลังเกือบหมด ซึ่งเป็นพืชเชิงเดี่ยว ไม่สามารถนำมาใช้สอยได้ ประกอบกับมีครอบครัวต่างถิ่นย้ายเข้ามาเป็นเจ้าของสวนมะม่วงและมีลูกจ้างมาประจำทำให้ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านมุ่งผลิตให้ทันต่อการบริโภคสุดท้ายจึงจะละเลยต่อการหวงแหนต่างคนต่างทำลาย ที่ผ่านมามีหลายกรณีที่ภาครัฐโดยทางราชการไม่สามารถดำเนินการเรื่องการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การล่าสัตว์ป่าได้ เพราะระเบียบและกฎหมายการใช้กำลังขับไล่ชาวบ้านที่อยู่กับป่าด้วยข้อกล่าวหาที่รุนแรงไม่สามารถใช้ได้เท่าที่ควร เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนชาวบ้านได้หันมาปลูกพืชเศรษฐกิจ ซึ่งก็เป็นป่าเชิงเดี่ยวเช่น มะม่วงมันสำปะหลัง ภาคราชการต้องให้ความสำคัญป่ากับชุมชนเป็นของคู่กัน ถ้ารัฐให้ความสำคัญกับชาวบ้านให้เป็นเจ้าของป่า ป่าก็จะเพิ่มมากขึ้นถึงแม้ว่าบางครั้งเขาจะตัดก็ต้องส่งเสริมให้เขาปลูกไปด้วยดีกว่าการแยกป่าว่าเป็นของรัฐไม่เกี่ยวกับชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากผลการศึกษาการอนุรักษ์ป่าสะอ้าด (ไพร่ชะอ้าด) แบบมีส่วนร่วมตามหลักภูมิวัฒนธรรมชุมชนชายแดนไทยและกัมพูชา อภิปรายผล ดังนี้

จากข้อมูลที่ได้มีประเด็นที่สำคัญคือ ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น จัดให้ความรู้แก่ชุมชนให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าที่แท้จริง ควรให้มีการร่วมกันอนุรักษ์เชิงบูรณาการแบบไตรภาคี คือชุมชน พระสงฆ์ และภาครัฐ ซึ่งมีจุดเด่นคือ พระสงฆ์ เป็นกำลังสำคัญทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและส่อสะท้อนกันเองระหว่างพระสงฆ์ ชาวบ้านและหน่วยงานของรัฐ อาจจัดให้มีกิจกรรมร่วมกัน การปรับความสมดุลทางความคิดการเพิ่มองค์ความรู้ให้เท่าเทียมกันโดยพระสงฆ์เน้นกิจกรรมที่จิตสำนึก ความเชื่อ เชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องบาป บุญ คุณและโทษ เจ้าหน้าที่ของรัฐป่าไม้ เน้นการขยายพันธุ์ไม้เพาะชำนำไปปลูกให้ความรู้เรื่องต้นไม้ ส่วนชุมชนเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมการดูแลรักษาการปลูกการขยาย พันธุ์ไม้ที่หายาก รูปแบบควรที่ชุมชนสามารถกระทำได้ตามประเพณีหรือฤดูกาล การประโยชน์จากป่าควรเป็นไปความอยู่รอดทั้งสองฝ่ายคือผู้ผลิตคือป่าไม้และผู้บริโภคคือชุมชนดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างป่ากับชุมชน จึงมีได้อยู่ที่ว่าชุมชนจะเพาะกล้าไม้ ขยายพันธุ์ไม้ปลูกต้นไม้ รักษาต้นไม้ หากแต่อยู่ที่คนที่มีจิตสำนึก รู้และเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสภาพแวดล้อม คนกับป่าจึงไม่สามารถแยกออกจากกัน เพราะสุดท้ายก็ต้องขอความร่วมมือจากทางการอยู่ดี รัฐจึงต้องใช้ศักยภาพในการในการกำกับโดยมอบให้เป็นของชุมชนและลงไปสนับสนุนซึ่งก็ได้ผลดีกว่าการที่จะของตั้งงบประมาณเพื่อจ้างเจ้าหน้าที่เพื่อเฝ้ารักษาป่า

ป่าสะอ้าด คือป่าที่ชาวบ้านร่วมกันพัฒนาเป็นมิติใหม่ของการดูแลรักษา คำว่าพัฒนามิได้หมายความว่าปลูกหรือห้ามมิให้เข้าไปตัด หากแต่เป็นการทำในสิ่งที่มีที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ ภายในป่านั้นให้เป็นแหล่งข้อมูล แหล่งการเรียนรู้ทางธรรมชาติ อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เช่น มีลำห้วยก็จัดเป็นฐานการเรียนรู้ เพื่อให้รู้จักแหล่งต้นน้ำ การมีต้นไม้ใหญ่ สัตว์ป่าต่าง ๆ ทำสิ่งเหล่านี้ ให้เป็นองค์ความรู้ ชื่อชนิด พันธุ์ของไม้เป็นต้น ดังนั้นคำว่าพัฒนาคือการทำในสิ่งที่มีอยู่ให้เกิดมีคุณค่าทางความคิด ส่วนคุณค่าทางเศรษฐกิจเป็นผลพลอยได้ เช่นการค้าขายอาหารเครื่องดื่มหรือบริการอื่น ๆ พระสงฆ์มองว่าเขตป่าทั้งหมดทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษา โดยไม่ต้องบอกกล่าวและไม่มีกฎ กติกา แต่เพียงทำให้เห็นคือการไม่ตัด ไม่ทำลาย ไม่ห้าม ผลก็ไม่มีการทำลาย สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ พระอาจารย์บุญ สลุดี ที่ว่า “ได้เริ่มเข้ามาป่าสะอ้าดหรือป่าอนุรักษ์แห่งนี้มากกว่า 5 ปี จากปีแรกๆที่มีการจัดไม้ทำลายป่า โดยเฉพาะการซื้อขายไม้พะยูน การล่าสัตว์ป่า การดักจับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือนานาชนิด มีเยอะมาก ๆ จนแทบจะไม่เห็นต้นพะยูนหลงเหลือ ต้นไม้ใหญ่ก็ยังพอมิในป่าลึก

เข้าไปอีก หลังจากมาทำหน้าที่ถ่ายทอดธรรมะให้กับชาวบ้านและนำชาวบ้านมาร่วมทำงานด้วยกัน ด้วยความเคารพและศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระสงฆ์เป็นทุนดั้งเดิมอยู่ก่อนแล้ว นอกจากนั้น ชาวบ้านยังเคารพนับถือผี นับถือเทพ ตามความเชื่อของตน ทำให้เข้าใจง่ายต่อการชี้ให้เห็นถึงความ เกรงกลัวละอายต่อการทำบาป จนปัจจุบันการเข้ามาลักลอบตัดไม้ ล่าสัตว์ป่า ลดลงและการบังคับ ใช้ด้วยกฎหมายจากราชการอย่างจริงจังจากการติดกล้องวิดีโอตามต้นไม้ใหญ่ ทำให้ชาวบ้านที่เข้าป่า กลัวความผิดจากหลักฐานภาพการบันทึกในวิดีโอ” อย่างไรก็ตามเมื่อมองในภาพรวมของป่า ที่ ส่งผลสำคัญต่อการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างน้อยคือ 1. การส่งเสริมจิตสำนึกของความเป็นชุมชน เป็นโลกทัศน์ของชาวบ้านต่อการเข้าใจในปัญหาของท้องถิ่นเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมซึ่งนับวันแต่จะหมดสิ้นไปจนส่งผลกระทบที่สะท้อนย้อนกลับมาสู่ชุมชน 2. ระบบแห่ง ความสมดุลของระบบนิเวศคือธรรมชาติเป็นผู้ผลิต ชาวบ้านเป็นผู้บริโภค 3. ต้นแบบในการอนุรักษ์ และพัฒนาป่าสะอาดหรือป่าอนุรักษ์ เพื่อความดำรงอยู่ของสรรพสิ่งอันมีชีวิตที่อยู่อาศัยร่วมกันเกิด การพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกันอย่างสมดุล สอดคล้องกับ Thawanwich Katato (2011) แนวคิดใน การดูแลรักษาป่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะมีผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนประโยชน์และโทษต่อมนุษย์ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นและหา ยากด้วยความระมัดระวัง พร้อมทั้งใช้ประโยชน์และการทำให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มพูนทั้งด้านกายภาพ และเศรษฐกิจเท่าที่จะทำได้ สอดคล้องกับ Siripong Choosen and Santi Suksard (2012) ได้ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่อยู่รายรอบเขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว -เขาชมพู่ จังหวัดชลบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของราษฎรในการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ควรจัดอบรมให้ราษฎรมีความรู้และความเข้าใจในความสำคัญของ ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อราษฎรจะได้ตระหนักเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ เช่นเดียวกันกับงานวิจัย Kittisak Kaewwaree, Wuthipol Hoamuangkaew and Apichart Pattaretuma (2010) ได้ ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท พบว่า สถานภาพทางสังคมและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน เป็นปัจจัยหลักที่มีผลต่อ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่า

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานรูปแบบการอนุรักษ์ป่า พบว่า ขาดผู้นำที่จะเป็น แกนกลางหรือเป็นหลักในการติดต่อประสานงานและขาดงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงาน สอดคล้องกับงานวิจัย Kittiya Nunlio (2010) ได้ศึกษาทัศนคติของราษฎรที่มีต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้บริเวณอุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน จังหวัดราชบุรี พบว่า ราษฎรจะ มีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ปานกลาง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการปลูกป่า

ในวันสำคัญต่าง ๆ และราษฎรมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในเรื่องการเป็นสมาชิกของกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สอดคล้องกับ Udom Na Suwan (2012) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการหลวงห้วยโป่ง ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่า ประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสาร การฝึกอบรมมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าอย่างมีส่วนร่วมมากขึ้น

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ป่าศูนย์กลางอยู่ที่คน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำทางส่องสว่างชี้ทางให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสภาพแวดล้อม ที่มีความสอดคล้องกับระบบของนิเวศทางธรรมชาติสภาพความสมดุลของทรัพยากรในขณะที่ชาวบ้านเน้นการใช้ประโยชน์จากป่าในด้านเศรษฐกิจ การตัดทวงเอาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่า ดังนั้นกรอบแนวคิดของการอนุรักษ์ป่าไม่ว่าจะเป็นการรักษา การฟื้นฟู การสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน การปลูกป่าการรักษาต้นไม้จะต้องยึดการทำงานแบบมีส่วนร่วมตามหลักภูมิวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลักในการทำงานเข้าใจภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ชุมชน สร้างจิตสำนึกรักป่า ทำหน้าที่รักษาป่าด้วยกิจกรรมต่าง ๆ อย่างภาคภูมิใจและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนอื่น

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาไปสู่การกำหนดเป็นแผนนโยบายของพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการอนุรักษ์ป่าสะอาดของชุมชนชายแดนกัมพูชาและไทย ดังนี้

1. ชุมชนโดยรอบป่าควรมีการกวดึกในการอนุรักษ์ป่าร่วมกันอย่างจริงจังและชัดเจน
2. รัฐควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่า และส่งเสริมอย่างต่อเนื่องให้ความร่วมมือและส่งเสริมให้ประชาชนปลูกป่าทดแทนเพื่อฟื้นฟูป่าที่ถูกทำลาย สนับสนุนด้านกล้าพันธุ์ไม้จากรัฐบาลและเอกชน รณรงค์ให้เยาวชนเข้าร่วมโครงการปลูกป่าปลูกฝังสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

3. การดูแลรักษาป่าสะอาด ควรสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์รักษาป่าในพื้นที่ไม่ให้ถูกตัดทำลาย ควรจัดทำโครงการหรือกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์รักษา หรือฟื้นฟูสภาพป่าแก่แก่หรือต้นไม้ที่มีอายุมาก จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาป่า รวมทั้งปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ประชาชน ร่วมกันปลูกต้นไม้เนื่องในวันสำคัญของชาติและในโอกาสต่าง ๆ

4. พระสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานของรัฐต้องให้ความสนใจในการรักษาป่าอย่างต่อเนื่อง และมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้มากขึ้นและขยายไปสู่ชุมชนอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง (References)

- Assadang Chomdee et al. (2013). **Poisonous boa regurgitation in a book set "Chint Folk Tales"**. Surin: Surin Club. [In Thai].
- Butler, Rhett A. (2005). "Nigeria has worst deforestation rate, FAO revises figures". **mongabay.com**. November 17,
- Kittisak Kaewwaree, Wuthipol Hoamuangkaew and Apichart Pattaretuma (2010). "People Participation in the Conservation of Khao Rao Thian Tong Community Forest in Chai Nat Province". **Thai J. For.** 29 (3) : 66-75 (2010). [In Thai].
- Kittiya Nunlio. (2010). **People's Attitudes Towards Forest Resource Conservation in Chalerm Phrakiat Thai Prachan National Park, Ratchaburi Province**. Master of Arts Thesis (Social Sciences for Development) Muban Chom Bueng Rajabhat University. [In Thai].
- Puangthong Pawakapan. (2013) **About the Vietnam War: War and the Truth Management of the "Thai State"**. 2nd ed. Bangkok: Torch. [In Thai].
- Siripong Choosen and Santi Suksard. (2012) "Factors affecting people's opinions on forest resource conservation surrounding Khao Khiao-Khao Chom Phu Wildlife Sanctuary, Chonburi province". **Thai J. For.** 31 (3) : 45-54 (2012). [In Thai].
- Thawanwich Katato (2011). **The development of the participation of sub-district administrative organization council members in forest resource conservation, Khiri Rat Nikhom District, Surat Thani province**. Master of Arts Thesis (Social Sciences for Development) Suratthani Rajabhat University. [In Thai].
- Thomson Reuters. (2003). **"Logging threatens Cambodian tragedy - UN"**. March 6, 2003.

Udom Na Suwan. (2011). **Factors affecting participation in forest resource conservation of People living in the Huai Pong Royal Project area, Mae Chedi Mai Subdistrict, Wiang Pa Pao District, Chiang Rai Province.**
Master of Science Independent study (Timber Resource Management and Environment) : Kasetsart University. [In Thai].

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant)

1. Ban Nhan , Tan Kimsour. สัมภาษณ์ที่สำนักสงฆ์ป่าสะอ้าย อำเภอลองเวง จังหวัดอุดรรัมย์
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560
2. Bun Sluth. สัมภาษณ์ที่สำนักสงฆ์ป่าสะอ้าย อำเภอลองเวง จังหวัดอุดรรัมย์
เมื่อวันที่ 20 , 28 มีนาคม 2560
3. Lim Sokhorn. สัมภาษณ์ที่สำนักสงฆ์ป่าสะอ้าย อำเภอลองเวง จังหวัดอุดรรัมย์
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560
4. Muth Sokto. สัมภาษณ์ที่สำนักสงฆ์ป่าสะอ้าย อำเภอลองเวง จังหวัดอุดรรัมย์
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560
5. Preap Phay. สัมภาษณ์ที่สำนักสงฆ์ป่าสะอ้าย อำเภอลองเวง จังหวัดอุดรรัมย์
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560
6. Preap Som ol. สัมภาษณ์ที่สำนักสงฆ์ป่าสะอ้าย อำเภอลองเวง จังหวัดอุดรรัมย์
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560และ 28 เมษายน 2562
7. Sat Veasna. สัมภาษณ์ที่สำนักสงฆ์ป่าสะอ้าย อำเภอลองเวง จังหวัดอุดรรัมย์
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2560และ 28 เมษายน 2562
8. Soriya Jan. สัมภาษณ์ที่สำนักสงฆ์จิงพนม อำเภอตระปึงปราสาท จังหวัดอุดรรัมย์
เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2569